

บทที่ ๑ บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

อินเดียสมัยพุทธกาลครั้งพระพุทธองค์ พระบรมศาสดาแห่งพระพุทธศาสนายังทรงพระชนมชีพนั้น ไม่มีการสร้างรูปเคารพ ทำรูปเทพเจ้า หรือบุคคลสำคัญ ทั้งไม่กล้าประดิษฐ์คิดสร้างพระพุทธรูปเป็นรูปมนุษย์ เพราะเกรงว่าจะเป็นการลบหลู่ไม่เคารพล่วงเกินพระศาสดา รูปเคารพแทนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงยังไม่มีการสร้างกัน ประกอบกับไม่มีพระพุทธรูปประสงคจะให้สร้างพระพุทธรูปไว้สำหรับบูชา บรรดาพุทธบริษัททั้งหลายนับถือไตรสรณคมน์ ได้แก่ พระพุทธเจ้า พระธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ และพระสงฆ์สาวกอันเป็นหลักเคารพสูงสุดในพระพุทธศาสนา^๑

โดยหลักการสำคัญ หัวใจพุทธธรรมอยู่ที่ไม่ยึดมั่นถือมั่นในบุคคล ให้เป็นเพียงขั้นธอายุตนะ หรือธาตุทั้งหลายตามธรรมชาติ จนกระทั่งว่างไปในที่สุด พระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทถือว่าการเข้าถึงพุทธธรรมของพระพุทธองค์ หมายถึง ถือเอาการปฏิบัติธรรมศึกษาในศีล สมาธิ ปัญญา เป็นสิ่งสำคัญ หรือถ้าระลึกถึงพระพุทธองค์ก็ให้ไปบูชาสังเวชนียสถาน ๔ แห่งคือ สถานที่ประสูติ ตรัสรู้ ปฐมเทศนา และปรินิพพาน^๒ ก็เป็นการพอเพียงแก่ศรัทธาแล้ว หลังจากพระพุทธเจ้าเสด็จเข้าสู่ปรินิพพานแล้ว ในช่วงระยะเวลาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑ -๓ ประเทศอินเดียในสมัยนั้นไม่พบหลักฐานทางด้านศิลปวัตถุที่เป็นรูปเคารพหรือเป็นสัญลักษณ์แทนพระพุทธเจ้า สันนิษฐานว่าพุทธศาสนิกชนในสมัยนั้น เมื่อระลึกถึงพระศาสดาใครเห็นพระพุทธรูปต่างก็พากันไปทำพุทธบูชาปลงธรรมสังเวช ณ สังเวชนียสถานทั้ง ๔ แห่งที่พระพุทธองค์ทรงประทานอนุญาตไว้^๓

ล่วงมาถึงสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช (พ.ศ. ๒๗๐ - ๓๐๗) เป็นรัชกาลที่ ๓ แห่งราชวงศ์โมริยะ ปี พ.ศ. ๑๐๐ ถึง พ.ศ. ๖๐๐ ยังไม่ปรากฏว่าได้มีการสร้างพระพุทธรูป ในระยะนี้ประชาชนทั่วไป ช่าง ศิลปิน กษัตริย์ ตลอดจนภิกษุทั้งหลายและพุทธบริษัทต่างพากันเชื่อว่าองค์พระศาสดาไม่ใช่สิ่งแสดงด้วยรูปมนุษย์ จึงมุ่งแสดงพระพุทธองค์ทางนามธรรม เช่น ใช้ดอกบัวเป็นสัญลักษณ์แห่งการประสูติ ใช้ม้าเป็นสัญลักษณ์มหาภิเนษกรรมณ์ ใช้ธรรมจักรแทนปฐม

^๑สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส, พระปฐมสมโพธิกถา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๓), หน้า ๔๒๐.

^๒ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๐๒/๑๕๐-๑๕๑.

^๓พัชรินทร์ ศุภประมุขและคณะ, รูปและสัญลักษณ์แห่งพระศากยพุทธ, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท อัมรินทร์ พรินตติ้ง กรู๊ป จำกัด, ๒๕๓๒), หน้า ๗๒.

เทศนา ใช้รูปบัลลังก์และโพธิพุกข์แทนตรัสรู้ ใช้ธรรมจักรแทนปฐมเทศนา และใช้รูปสถูปแทน
ปรีณิพพาน^๕

ในปฐมสมันตปาสาทิกา อรรถกถาพระวินัยปิฎก กล่าวถึงสมัยพระเจ้าอโศก^๕ รับสั่งให้
พระยานาคาพาหะ เนรมิตพระพุทธรูปให้ทอดพระเนตร พระยานาคตนนี้มีอายุตลอดกัปหนึ่ง^๖
เป็นผู้ได้เคยพบเห็นพระพุทธรูปเจ้าทั้ง ๔ พระองค์จึงทรงเชิญให้พระยานาคตนเห็นรูปบัลลังก์
ภายใต้เศวตฉัตรแล้วบูชาด้วยดอกไม้ พระพุทธรูปนิมิตทรงมีพระสิริด้วยพระมหาปฐิสลักษณะ
๓๒ ประการ ประดับด้วยอนุพยัญชนะ ๘๐ ประการ ซึ่งบังเกิดด้วยอำนาจแห่งบุญ งดงามด้วย
พระเกตุมาลา มีพระรัศมีสีเขียวเหลืองแดงแผ่ออกข้างละวา พระเจ้าอโศกทรงบูชาตลอด ๗ วัน^๗
และพระพุทธรูปเกิดขึ้น เพราะแนวคิดที่มาจากปัจฉิมโอวาทก่อนที่พระพุทธรูปเจ้าเสด็จ
ดับขันธปรินิพพาน ตรัสว่า

อาณนฺทฺ บางทีพวกเธออาจจะคิดว่าปาพจน์มี ศาสดาล่วงลับไปแล้ว พวกเราไม่มีพระ
ศาสดา ข้อนี้นั้นพวกเธอไม่พึงเห็นอย่างนั้น ธรรมและวินัยที่เราแสดงแล้วบัญญัติแล้วแก่เธอ
ทั้งหลาย หลังจากเราล่วงลับไป ก็จะเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย^๘

จากพระพุทธรูปคำกล่าวที่ว่า พระธรรมและพระวินัยเป็นตัวแทนองค์สัมมาสัมพุทธเจ้า
ทำให้ต่อมาเมื่อถึงสมัยที่มีการสร้างพระพุทธรูปขึ้นมาจึงมีผู้นำพระธรรมคำสอนบรรจุลงใน
พระพุทธรูป หรือจารึกลงในพระพิมพ์ เกิดความเชื่อว่าพระไตรปิฎกอันประกอบด้วยคำสอน
๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ คือพระพุทธรูป ๘๔,๐๐๐ พระองค์ ครอบที่พระไตรปิฎกคงอยู่
ก็เท่ากับพระพุทธรูปทั้ง ๘๔,๐๐๐ ยังทรงดำรงอยู่ บางทีว่าพระไตรปิฎกมีตัวอักษรมากมายเกิน
จะนับ การจดจารพระไตรปิฎกหนึ่งตัวเท่ากับสร้างพระพุทธรูปหนึ่งองค์ การจารึกพระไตรปิฎก
ครบถ้วนถือว่าสร้างพระพุทธรูปจำนวนมากมายนับไม่ถ้วน^๙

สำหรับประเทศไทย พระพุทธศาสนาและคติการสร้างพระพุทธรูปปางต่าง ๆ เริ่ม
ปรากฏเมื่อสมัยทวารวดี อันเป็นช่วงเวลาหลังจากเกิดคติการสร้างพระพุทธรูปในอินเดียแล้ว

^๕พุทธทาสภิกขุ, ภาพพุทธประวัติจากหินสลัก ยุคก่อนมีพระพุทธรูปในอินเดีย พ.ศ. ๓๐๐-๗๐๐,
(กรุงเทพมหานคร : ชามากราฟิกดีไซน์, ๒๕๐๙), หน้า ๓-๔.

^๖พระเจ้าอโศกมหาราช พ.ศ. ๒๑๘ (ก่อนคริสตศักราช ๓๒๕ ปี) ต่อมาทรงหันมานับถือ
พระพุทธศาสนาดำเนินนโยบายธรรมวิชัยตลอดจนทรงอุปถัมภ์สังคายนาครั้งที่ ๓และส่งสมณทูต ๙ สายไปประกาศ
พระศาสนาในแดนต่างไกล, พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), กาลานุกรม พระพุทธศาสนาในอารยธรรมโลก,
(กรุงเทพมหานคร : บริษัท ด้านสุทธาการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๒๕.

^๗กาลกำหนด ระยะเวลายาวนานมาก กับหนึ่งยาวนานกว่า การนำผ้าอย่างดีไปชุบน้ำยาเคลือบสีสูงด้านละ
๑ โยชน์ทุกหนึ่งร้อยปี จนกว่าจะแห้งนั้นจะสักหรือนับไป อายุกับของคนยุคนี้ประมาณ ๑๐๐ ปี, พระธรรมปิฎก (ป.อ.
ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. หน้า ๙.

^๘มหาเมฆกุฎราชวิทยาลัย, พระวินัยปิฎก เล่ม ๑ ภาค ๑ มหาวิภังค์ ปฐมภาคและอรรถกถา, พิมพ์ครั้งที่
ที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาเมฆกุฎราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๗๙-๘๐.

^๙ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๑๖/๑๖๔.

^{๑๐}พระยาปริยัติธรรมธาดา แบล, รัตนพิมพวงศ์ ในตำนานพระแก้วมรกตฉบับสมบูรณ์,
(กรุงเทพมหานคร : บรรณาการ, ๒๕๐๔), หน้า ๒๑๘.

เกือบ ๑,๐๐๐ ปี^{๑๐} พระพุทธศาสนาสมัยนี้เป็นการรับผ่านศรีลังกา อันเป็นช่วงเวลาของการปรากฏขึ้นของรัฐต่าง ๆ อาทิ นครศรีธรรมราช ทรินิแดดและโตเบโก สุโขทัย และล้านนา^{๑๑}

ในอีกด้านหนึ่งพระพุทธรูปเป็นหนึ่งในวัตถุอดนียมของกระบวนการพุทธพาณิชย์ที่เกิดขึ้นอย่างค่อยเป็นค่อยไป เป็นกระแสที่เกี่ยวเนื่องกับระบบทุนนิยมหรือบริโภคนิยมจนแยกไม่ออก ทำให้จากคตินิยมดั้งเดิมที่กราบไหว้นับถือพระพุทธรูปเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ เป็นศูนย์รวมความเชื่อถือศรัทธาของพุทธศาสนิกชน เป็นปูชนียวัตถุที่มีคุณค่าทางจิตใจ ต่อมาสมัยปัจจุบันพระพุทธรูปถูกจัดเป็นสินค้าประเภทงานฝีมือหัตถกรรม เป็นสินค้าและของที่ระลึกเป็นที่นิยมจากนักท่องเที่ยว เนื่องจากมีความโดดเด่น มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว มีความประณีต สวยงาม เป็นที่ยอมรับทั่วไปและเป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านที่สร้างสรรค์ผลงานออกมา ส่งผลให้พระพุทธรูปเป็นสินค้าหัตถกรรมอีกประเภทหนึ่งที่สะท้อนถึงวัฒนธรรม วิถีชีวิต ค่านิยม ประเพณี สามารถนำไปบูชาหรือใช้เป็นของที่ระลึก ของประดับตกแต่งบ้านหรือสถานที่ต่าง ๆ พระพุทธรูปจึงเป็นสินค้าที่ได้รับความนิยมอย่างมากจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ โดยเฉพาะชาวต่างประเทศที่มักซื้อสินค้ากลับไปยังประเทศของตน จากข้อมูลตั้งแต่เดือนสิงหาคม ปีพ.ศ. ๒๕๔๙ พบว่าจำนวนพระพุทธรูปที่ส่งออกไปต่างประเทศมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจนถึงปี พ.ศ. ๒๕๕๐ และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๕๑ ในจำนวนนี้พระพุทธรูปที่แกะสลักจากไม้มีจำนวนการส่งออกมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ พระพุทธรูปที่ทำจากเรซิน และโลหะตามลำดับ^{๑๒}

อนึ่ง ในสภาพสังคมปัจจุบันพบว่ามีค่านิยมเรียกว่า ‘พระพุทธรูปในโรงแรม’ ใช้พระพุทธรูปเป็นเครื่องประดับประดับตกแต่งในห้องต่าง ๆ อาทิ ห้องโถงโรงแรม ห้องนอน และในห้องน้ำ ตลอดจนมีการนำลวดลายต่าง ๆ ที่ปรากฏในวัด โบสถ์ วิหารบ้าง มาตกแต่งวาลวดลายไว้ห้องน้ำบ้าง ห้องนอนบ้าง อันเป็นที่มาของการวิพากษ์วิจารณ์ของชาวพุทธกันอย่างกว้างขวาง ลักษณะเช่นนี้สะท้อนให้เห็นถึงปรากฏการณ์ทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในยุคของสังคมโลกาภิวัตน์ (Globalization) ที่ผู้คนต่าง ๆ เริ่มละเลยเพิกเฉยต่อการทำความเข้าใจกับโครงสร้างทางสังคมวัฒนธรรมของกลุ่มชน นำไปสู่การขัดแย้งทางความคิดและก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวเนื่องตามมาได้

วัดกระทุ่มเสือปลา เป็นวัดในชุมชนที่อยู่คู่กรุงเทพฯ มากกว่า ๒๐๐ ปี สร้างขึ้นราวเมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๕ แต่ไม่ปรากฏนามผู้สร้างในครั้งแรก โดยมีขุนประเวศนารักษ์และนางซื่อน กิติโกวิท เป็นผู้บูรณะวัดที่เก่าแก่ขึ้นมาใหม่ นอกจากจะเป็นศาสนสถานสำหรับพุทธศาสนิกชนได้มา

^{๑๐} กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม, พระพุทธรูปปางต่าง ๆ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท รุ่งศิลป์การพิมพ์, ๒๕๕๒), หน้า ๗.

^{๑๑} ศาสตราจารย์ไชศรี ศรีอรุณ, พระพุทธรูปปางต่าง ๆ ในสยามประเทศ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, บริษัท มติชน จำกัด (มหาชน), ๒๕๔๖, หน้า ๖-๗.

^{๑๒} สุพัตรา เทพอัย, “การใช้บริการขนส่งสินค้าระหว่างประเทศของผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในอำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่”, การค้นคว้าแบบอิสระ, วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๙), หน้า บทคัดย่อ.

ทำบุญปฏิบัติธรรม ในสมัยพระครูอมรธรรมนิวัตร เจ้าอาวาสองค์ก่อนที่ได้มรณภาพไปแล้ว ได้มีพิพิธภัณฑสถานเกิดขึ้นถึง ๒ แห่ง นั่นคือ พิพิธภัณฑสถานห้วยซึ้ง จัดแสดงรูปปั้นพระเกจิอาจารย์ ภายในเรือนไทยไม้สัก และชั้นบนของศาลาการเปรียญแห่งนี้ คือ พิพิธภัณฑสถานพระพุทธรูป ๘๐ ปาง ด้านหน้าพิพิธภัณฑสถานจะมองเห็นระฆังโบราณแขวนเรียงรายกัน มองออกไปรอบ ๆ คือทิวทัศน์ของวัด โรงเรียน และชุมชนที่รายล้อมรอบวัด

ท่านพระครูโสภณพิหารกิจ เจ้าอาวาสวัดกระทุ่มเสือปลาองค์ปัจจุบัน อธิบายว่า การหล่อพระพุทธรูปทองเหลืองปางต่าง ๆ แต่ละองค์ ช่างปฏิมาจะพิถีพิถัน ใช้ระยะเวลาานานมาก เมื่อหล่อสำเร็จแล้วก็จะทูลเกล้าฯ ถวายแด่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทั้งนี้เพื่อไม่ให้มีแบบปางที่ซ้ำกัน บางทีหล่อจนเสร็จแล้วไม่ได้สัดส่วนตามพุทธลักษณะก็ต้องหลอมยุบทำใหม่ อย่างพระพุทธรูปไสยาสน์กับปางปรินิพพานก็แตกต่างกัน ปางไสยาสน์เพื่อบำเพ็ญสมาธิก็อีกอย่าง อย่างพระพุทธรูปเจ้าทรงยืนก็มีหลายปาง ปางแก่นจันทร์ก็อีกแบบ ปางโปรดพทพทพทก็อีกอย่าง จุดประสงค์ของการสร้างพิพิธภัณฑสถานพระพุทธรูป ๘๐ ปางเพื่อการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนา ด้วยการให้ความรู้ที่ถูกต้องแก่พุทธศาสนิกชน โดยวัดเป็นสถานที่ศึกษาที่มีมาแต่โบราณ เป็นศูนย์กลางเรียนรู้ตลอดชีวิต

ด้วยเหตุผลดังได้กล่าวที่ได้อธิบายมาทั้งหมดนี้ ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาความหมาย ความเป็นมา และความสำคัญของหลักธรรมในพุทธลักษณะของพระพุทธรูปที่ปรากฏในพุทธประวัติของพระพุทธศาสนาเถรวาท ทั้งนี้เพื่อที่จะอธิบายเชื่อมโยงให้เห็นถึงหลักธรรมของพระพุทธศาสนา แนวคิด ทฤษฎี ประวัติการสร้างพุทธปฏิมาตั้งแต่พุทธกาลถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในความเชื่อ ศรัทธา ของพุทธศาสนิกชนที่สะท้อนถึงขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิตประจำวัน ช่วยให้ผู้คนในชุมชนร่มเย็นผาสุก เกิดสันติภาพ และใช้เป็นที่ยึดเหนี่ยวสำหรับชาวพุทธผู้ที่สนใจใคร่รู้ในสังคมไทยปัจจุบันสืบไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาประวัติการสร้างพุทธปฏิมาในพระพุทธศาสนา
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาพุทธปฏิมา ๘๐ ปางในสมัยรัตนโกสินทร์
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษาพุทธปฏิมา ๘๐ ปางจากพุทธประวัติในพิพิธภัณฑสถานวัดกระทุ่มเสือ

ปลา

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๓.๑ ประวัติการสร้างพุทธปฏิมาในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๒ พุทธปฏิมา ๘๐ ปางในสมัยรัตนโกสินทร์ มีความเป็นมาและมีความหมายอย่างไร

๑.๓.๓ พุทธปฎิมา ๘๐ ปางจากพุทธประวัติในพิพิธภัณฑ์วัดกระทุ่มเสือปลา มีความสัมพันธ์กับวิถีชุมชนทางสังคม และวัฒนธรรมอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) เป็นการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องและค้นคว้ารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับศึกษาพุทธประวัติจากพุทธปฎิมา ๘๐ ปาง ในพิพิธภัณฑ์วัดกระทุ่มเสือปลา จากคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ได้แก่ พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา รวมทั้งแนวคิดทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง อนึ่ง งานวิจัยครั้งนี้ไม่ได้อ้างอิงตามหนังสือ แต่ใช้เรียบเรียงตามลำดับเหตุการณ์ในพุทธประวัติ

๑.๕ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

คุณค่า หมายถึง ประโยชน์ของพุทธปฎิมา

ความสำคัญ หมายถึง การที่พุทธปฎิมาเป็นพิเศษกว่าธรรมดา เช่น มีชื่อเสียง ควรค่าแก่การสักการบูชา มีคุณค่าควรแก่การจดจำ

พุทธประวัติของพุทธปฎิมา หมายถึง เรื่องราว พุทธกิจ พระอิริยาบถ เรื่องราวว่า ด้วยความเป็นไปของพระพุทธเจ้าในพุทธปฎิมาปางต่าง ๆ

พุทธปฎิมา ๘๐ ปาง หมายถึง การระบุ เรียกพระพุทธรูปองค์นั้น ๆ ว่าอยู่ใน เหตุการณ์ใด ในพุทธประวัติ เช่น ปางอัญเชิญจตุตถ ปางประสูติ หรือเรียกพระพุทธรูปองค์นั้น ๆ ว่าอยู่ในอิริยาบถใด เช่น ปางลีลา (เดิน) ปางไสยาสน์ (นอน) บางครั้งเรียกตามพระหัตถ์ เช่น ปางประทานอภัย ปางสมาธิ ปางประทานพร

พิพิธภัณฑ์วัดกระทุ่มเสือปลา หมายถึง แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมของชุมชน ทางด้านพระพุทธศาสนาในวัดกระทุ่มเสือปลา ที่อยู่ เลขที่ ๒๓ ซอยอ่อนนุช ๖๗ ถนนอ่อนนุช เขตประเวศ กรุงเทพมหานคร

๑.๖ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๖.๑ กรมศิลปากร กล่าวถึงพระพุทธรูปในหนังสือเรื่อง พระพุทธรูปปางต่าง ๆ ว่า^{๓๓} พระพุทธรูปหรือรูปเคารพแทนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นสิ่งน้อมนำความ ศรัทธาและช่วยกล่อมเกล่าจิตใจผู้คนนับแต่อดีตให้มุ่งสู่การดับทุกข์และความสงบสุขตามปรัชญา แห่งพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ พระพุทธรูปยังเปรียบเสมือนผลรวมแห่งแรงบันดาลใจของ เหล่าศิลปินในการสร้างสรรค์งานพุทธศิลป์ด้วย พระพุทธรูปที่สร้างสรรค์ขึ้นในแต่ละยุคสมัย แสดงให้เห็นแบบอย่างทางศิลปกรรมแห่งช่วงเวลานั้น และแตกต่างกันไปตามเรื่องราวใน

^{๓๓} กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม, พระพุทธรูปปางต่าง ๆ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท รุ่งศิลป์การพิมพ์, ๒๕๕๒), หน้า คำนำ.

พุทธประวัติ คติความเชื่อเกี่ยวกับมหาบุรุษลักษณะและฝีมือช่างก่อให้เกิดพุทธลักษณะเรียกว่า ‘ปาง’ หรือ ‘มุทรา’ พระพุทธรูปปางต่าง ๆ ในประเทศไทยมีผู้สนใจศึกษาจำนวนมากและเพื่อเผยแพร่ความรู้มูลเหตุแห่งการสร้างพระพุทธรูปในประเทศอินเดียสู่ดินแดนไทย พัฒนาการพระพุทธรูปในประเทศไทยที่มีความต่อเนื่องนับจากอดีตถึงปัจจุบัน

๑.๖.๒ ศาสตราจารย์พิเศษ เสฐียรพงษ์ วรรณปก กล่าวถึงพระพุทธรูปในหนังสือเรื่อง พระพุทธรจิวิตร ๖๐ ปางว่า^{๑๔} พระพุทธรจิวิตร หมายถึง พระจริยาที่พระพุทธรูปเจ้าทรงบำเพ็ญประโยชน์มี ๓ ประการ คือ ๑. โลกัตถจริยา พระพุทธรูปเพื่อประโยชน์แก่โลก ๒. ญาติัตถจริยา พระพุทธรูปเพื่อประโยชน์แก่พระญาติตามฐานะ ๓. พุทธัตถจริยา พระพุทธรูปเพื่อประโยชน์ตามหน้าที่ของพระพุทธรูปเจ้า พระพุทธรูปแต่ละซ็อนั้นแสดงเป็นพระพุทธรูปปางต่าง ๆ เช่น ปางผจญมาร ปางตรัสรู้ ปางประทานพร ดังที่เห็นตามโบสถ์ วิหาร หรือศาลาการเปรียญ ตามความเชื่อของคนไทยเชื่อว่าการทำบุญด้วยการสร้างพระประธานถือว่าได้บุญเป็นอันมาก พระพุทธรูปจิวิตรเป็นการเล่าเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธรูปเจ้าในพระพุทธรูปประวัติ โดยยกเหตุการณ์ที่โดดเด่นต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับพระพุทธรูปองค์ เพื่อเพิ่มศรัทธาปสาทะในพระพุทธรูปจิวิตรขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

๑.๖.๓ ปฐม หงษ์สุวรรณ กล่าวถึงพระพุทธรูปในหนังสือเรื่อง ตำนานพระพุทธรูปล้านนาว่า^{๑๕} พระพุทธรูปเป็นส่วนหนึ่งของสังคม เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตซึ่งชาวพุทธทั้งหลายจะต้องพึงระลึกถึง อีกทั้งรูปลักษณะของประติมากรรมขององค์พระพุทธรูปจำนวนมากก็เป็นภาพที่แสดงให้เห็นเกี่ยวกับพุทธประวัติ พระพุทธรูปมีส่วนกระตุ้นเตือนให้ผู้คนเกิดความสนใจใคร่รู้และต้องการเรียนรู้เรื่องราวทางพุทธประวัติไปด้วย ดังนั้น พระพุทธรูปจึงไม่ใช่รูปลักษณะของโบราณวัตถุที่หยุดนิ่งไม่เคลื่อนไหว แต่เป็นสิ่งที่มีชีวิตและดำเนินไปกับวิถีชีวิตของผู้คนทุกเพศทุกวัย เช่นนี้พระพุทธรูปจึงมีชีวิตตามแต่เราจะจินตนาการได้นั่นเอง อนึ่ง พุทธปฏิมาคือรูปสัญลักษณ์ที่สร้างขึ้นมาเพื่อใช้แทนพระพุทธรูปเจ้าซึ่งมักจะประดิษฐานอยู่ในศาสนสถานเพื่อไว้เคารพบูชา โดยสร้างขึ้นมามีวิธีการต่าง ๆ จากการหล่อด้วยโลหะ การแกะสลักด้วยหินไม้ การปั้นด้วยดินเผา หรือหล่อด้วยเรซิน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความนิยมของผู้คนในแต่ละวัฒนธรรม

๑.๖.๔ กิตติวดี ขาญประโคน ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาพระพุทธรูปประจำพระระเบียงชั้นในรอบพระอุโบสถวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร”^{๑๖}

^{๑๔} ศาสตราจารย์พิเศษ เสฐียรพงษ์ วรรณปก, พระพุทธรจิวิตร ๖๐ ปาง, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สยามปริทัศน์, ๒๕๕๘), หน้า คำนำ.

^{๑๕} ปฐม หงษ์สุวรรณ, ตำนานพระพุทธรูปล้านนา พลังปัญญาทางความเชื่อและความสัมพันธ์กับท้องถิ่น, (เชียงใหม่ : โรงพิมพ์แม็กซ์พริ้นต์ (สำนักมรดกล้านนา), ๒๕๕๑), หน้า ๗๙.

^{๑๖} กิตติวดี ขาญประโคน, “การศึกษาพระพุทธรูปประจำพระระเบียงชั้นในรอบพระอุโบสถวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๗), หน้า บทคัดย่อ.

ผลการวิจัยพบว่า พระพุทธรูปโบราณที่ประดิษฐานรอบพระอุโบสถ มีจำนวน ๑๕๐ องค์เป็นเนื้อสำริดทั้งหมด พระพุทธรูปทั้งหมดอัญเชิญมาจากหัวเมืองฝ่ายเหนือที่ชำรุด นำมาปฏิสังขรณ์และพอกปูนทับให้มีลักษณะเหมือนกันและมีขนาดใกล้เคียงกัน มีลักษณะรูปแบบเชียงแสน สุขโขทัย อ่างทอง และอยุธยา

๑.๖.๕ พระสุชาติ วชิรปณฺโญ (นาอุดม) ได้วิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์พระแก้วมรกต พระคู่บ้านคู่เมืองของไทย”^{๑๗} ผลการวิจัยพบว่า พระแก้วมรกตนั้นสันนิษฐานว่ารับคติการสร้างมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลและกลายเป็นศิลปะต้นแบบในการสร้างพระพุทธรูปยุคสมัยต่าง ๆ พระแก้วมรกตจึงมีลักษณะใกล้เคียงยุคสมัยเชียงแสนมากที่สุด พระแก้วมรกตเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ เมื่อผู้ใดกราบไหว้และสักการบูชาอยู่เป็นประจำแล้วจะทำให้เป็นผู้มีความเจริญพระมหากษัตริย์และบุคคลทั่วไปจึงให้ความเคารพสูงสุดต่อองค์พระแก้วมรกตสืบมาถึงปัจจุบัน

๑.๖.๖ ศศิ ยุกตะนันท์ ได้วิจัยเรื่อง “คติในการสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องในสมัยอยุธยา”^{๑๘} ผลการวิจัยพบว่า คติและรูปแบบของพระพุทธรูปทรงเครื่องในสมัยอยุธยาแบ่งได้ ๓ สมัย คือ สมัยอยุธยาตอนต้น อยุธยาที่ได้เขมรและรับอิทธิพลคติเทวราชา พระพุทธรูปมีรูปแบบเครื่องทรงจากศิลปะเขมร สมัยอยุธยาตอนกลาง นิยมสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องตามแบบพระศรีอาริย์เมตไตรยและพระยาขมภูบดี และสมัยอยุธยาตอนปลาย มีการผสมผสานกันระหว่างลัทธิเทวราชา สมัยนี้พระพุทธรูปสวมเครื่องทรงอย่างกษัตริย์ เป็นรูปฉลองพระองค์พระมหากษัตริย์อย่างชัดเจน

๑.๖.๗ วีระพล ภูวนนท์ ได้วิจัยเรื่อง “ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพุทธรูปหลวงพ่อสองพี่น้อง : กรณีศึกษากุฏิบ้านหนองเขียด อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดขอนแก่น”^{๑๙} ผลการวิจัยพบว่า ในด้านความเชื่อและความศรัทธา ชาวตำบลหนองเขียดและประชาชนในเขตใกล้เคียงมีความเชื่อและความศรัทธาในองค์พระพุทธรูปหลวงพ่อสองพี่น้องมากเกี่ยวกับแรงบันดาลใจสำเร็จความปรารถนาของผู้มาบนบานให้ประสบผลสำเร็จในเรื่องของลาภ ยศ การศึกษา คติความ และความสุขในครอบครัว ด้านพิธีกรรมพบว่า พิธีกรรมที่สำคัญเกี่ยวกับพระพุทธรูปหลวงพ่อสองพี่น้องคือ พิธีอัญเชิญลงมาจากยอดพระธาตุ พิธีบูชาบวงสรวง พิธีสงฆ์น้ำ พิธีแห่ไปตามหมู่บ้าน พิธีอัญเชิญขึ้นประดิษฐานไว้บนยอดพระธาตุ ตลอดจนพิธีบนบาน และพิธีแก้บน

^{๑๗} พระสุชาติ วชิรปณฺโญ(นาอุดม), ได้วิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์พระแก้วมรกต พระคู่บ้านคู่เมืองของไทย”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๖๒-๑๖๓.

^{๑๘} ศศิ ยุกตะนันท์ ได้วิจัยเรื่อง “คติในการสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องในสมัยอยุธยา”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๒), หน้า บทคัดย่อ.

^{๑๙} วีระพล ภูวนนท์, “ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพุทธรูปหลวงพ่อสองพี่น้อง : กรณีศึกษากุฏิบ้านหนองเขียด อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดขอนแก่น”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันราชภัฏเลย, ๒๕๔๐), หน้า บทคัดย่อ.

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องยังไม่พบการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ พระพุทธรูป ๘๐ ปางที่ปรากฏในพระพุทธประวัติ ดังนั้น ผู้วิจัยในฐานะผู้มีส่วนร่วม ส่งเสริม โครงการแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม โดยการอนุรักษ์ สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนวัดกระทุ่ม เสือปลาจึงสนใจเรื่อง ศึกษาพุทธประวัติจากพุทธปฏิมา ๘๐ ปางในพิพิธภัณฑ์วัดกระทุ่มเสือปลา

๑.๗ วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้

๑.๗.๑ รวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎกทั้งฉบับภาษาบาลี และภาษาไทย อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา

๑.๗.๒ รวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ โดยรวบรวมข้อมูลจาก หนังสือ เอกสาร สิ่งพิมพ์ วิซีดี เว็บไซต์ต่าง ๆ และงานวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับเรื่องนี้

๑.๗.๓ ศึกษา และวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบปัญหาการวิจัย

๑.๗.๔ สรุป นำเสนอผลการวิจัย

๑.๘. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๘.๑ ทำให้ทราบประวัติการสร้างพุทธปฏิมาในพระพุทธศาสนา

๑.๘.๒ ทำให้ทราบพุทธปฏิมา ๘๐ ปางในสมัยรัตนโกสินทร์

๑.๘.๓ ทำให้ได้ความรู้ ความเข้าใจพุทธปฏิมา ๘๐ ปางจากพุทธประวัติในพิพิธภัณฑ์ วัดกระทุ่มเสือปลา